

U Šafárika sa jánošíkovská téma stáva aj nositeľom estetického impulzu, čo kulminuje v období romantizmu. Tomuto obdobiu je venovaná tretia kapitola práce (*Romantické tváre mýtu*). Z hľadiska sociálnej funkcie jánošíkovského mýtu tu pristupuje nová skutočnosť, že tento mýtus už nebol „iba odzrkadlením vtedajšieho spoločenského vedomia, ale toto vedomie zároveň utváral“ (s. 102). V tejto časti autorka interpretuje známe i menej známe jánošíkovské romantické texty, prinášajúc pritom niektoré pozoruhodné výklady (spomeňme za všetky motív pomsty a ohňa u J. Kráľa). Z hľadiska centrálnej problematiky knihy sleduje, ako jánošíkovská figúra „bude postupne formovaná v duchu byronovskej a mesianistickej postavy“ (s. 138). Za základný predel v tomto smere považuje – ako sme už vyššie uviedli – dobu po roku 1848 a najviac priestoru – oveľa viac ako famóznei Smrti Jánošíkovej J. Bottu – venuje analýze a interpretácii rozsiahlej, pritom takmer neznámej, pretože dodnes nevydanej skladbe M. M. Hodžu Matora. Tejto skladbe sa slovenská literárna veda venovala iba marginálne, a tak sa nestala výstavbovým prvkom literárnohistorických syntéz, zatiaľ čo v ponímaní J. Goszczyńskiej je ona nielen „kulmináciou slovenského mesianizmu, ale aj syntézou celého slovenského romantizmu“ (s. 163).

Pasáže venované Matore tvoria bezosporu jedno z najdôležitejších miest monografie a treba ich oceniť ako prínos ku komplexnému poznaniu slovenskej romantickej literatúry. Ak by predsa len mohol vzniknúť dojem istého nadhodnotenia tejto Hodžovej skladby, tak ani nie tak z hľadiska jej vývinovo-typologickej funkcie, ale z hľadiska esteticko-hodnotového. Matora naozaj predstavuje chýbajúci, výrazne mesianistický článok v paradigme slovenského romantizmu a z tohto ohľadu možno viesť paralelu s rehabilitáciou poézie Norwida v poľskej literatúre (s. 163), pokiaľ však ide o delikátnu otázku umeleckej hodnoty Hodžových veršov, tu by sme už v pokračovaní paralely

boli opatrnejší a počkali si na konfrontáciu s úsudkom ďalších slovenských literárnych bádateľov, čo sa, žiaľ, dodnes neudialo a predpokladám, že kým Matora nevyjde tlačou, ani neudeje.

Pokiaľ ide o štvrtú, záverečnú kapitolu (*Mýtus Jánošíka v populárnej literatúre*), o ktorej už padla zmienka, zastavím sa len pri autorkinej interpretácii Jánošíka od G. Maršalla-Petrovského, i keď aj v predchádzajúcich interpretáciách textov Paulinyho, Skačanského a ďalších nájdeme dostatok zaujímavých postrehov (napr. u Beblavého Jánošíka sociologicky signifikantná inverzia „svojho“ a „cudzieho“ priestoru: „svoj“ je dom a nepriateľská je „otvorená“ príroda). Práve v súvislosti s Maršallovým Jánošíkom Goszczyńska totiž konštatuje spoločný rys populárnej literatúry druhej polovice storočia, spočívajúci v tom, že autori „vytvárajú hrdinu stelesňujúceho obrancu legitímnej moci, verného a lojálneho voči panovníkovi“ (s. 243). Toto konštatovanie vzácné korešponduje s najnovšími slovenskými kultúrno-historiografickými zisteniami o slovenskej spoločnosti 19. storočia (R. Holec).

Keďže život jánošíkovského mýtu v 19. storočí nekončí, dalo by sa úspešne pokračovať i ďalej, rozširujúc pritom sféru záujmu i na ďalšie médiá (napr. film). Ak sa na túto prácu nepodujme sama J. Goszczyńska, možno by slovenský preklad jej knihy inšpiroval k pokračovaniu niektorého zo slovenských bádateľov.

Valér Mikula

Vongrej, Pavol: VYHNANEC. Prípad Michal M. Hodža. Bratislava, Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov 2000. 120 s.

V súčasnosti nevychádza veľa odborných prác, ktoré by boli venované slovenskému literárnemu romantizmu. Len z času na čas sa objaví publikácia, ktorej autor v snahe spl-

niť si svoju stavovskú povinnosť, t. j. istým spôsobom uzavrieť svoj celoživotný výskum, prezentuje v komplexnejšej podobe vlastné výsledky a názory. Tieto práce zväčša neprinášajú nové zistenia, sú iba rekapituláciou predchádzajúcich prác ich autorov.

K tomuto typu publikácií, v zmysle dôsledného zavŕšenia vedeckého výskumu i vlastnej životnej cesty (16. 11. 2001), by sme mohli zaradiť aj poslednú knihu Pavla Vongreja Vyhnanec. Je to stručný, ale súčasne viacrozmerný portrét jednej z hlavných osobností slovenského romantizmu – Michala M. Hodžu. Knihu možno vnímať ako pokračovanie Vongrejových predchádzajúcich publikácií o nepoznaných osudoch významných osobností slovenského romantizmu, zvlášť o životopisnom a spoločensko-politickom pozadí ich umeleckej tvorby.

Názov Vongrejovej publikácie, najmä jej podtitul, naznačuje, že hlavným predmetom Vongrejovho záujmu nebude Hodžova tvorba, ale predovšetkým jeho pohnuté životné osudy. Kniha je koncipovaná ako spomienkovo-obhajobné a objašňujúco-glorifikujúce dielo. Hodžove životné osudy autor prezentuje v beletristickom rúchu ako básnikovu predsmrtnú rekapituláciu strastiplného života. Rozprávaním jednotlivých príhod však nie je básnik, ale autor, ktorý na základe výskumu Hodžovej korešpondencie a iných archívnych materiálov sugestívne vykresľuje jednotlivé etapy Hodžovho života.

Vongrej, ako Hodžov obhajca a hovorca, predstavuje svojho „klienta“ ako mnohorozmernú romantickú osobnosť: politického dejateľa, kňaza, ľudového vychovávateľa, jazykovedca a básnika. Registruje pritom aj dobové spoločensko-cirkevné a politické podmienky, Hodžove rodinné pomery, jeho existenčnú situáciu, povahové vlastnosti, zdravotný stav a psychické rozpoloženie v jednotlivých obdobiach života. S empatiou opisuje zlomy a medzníky Hodžovho života, vyjadrujúc pritom obdiv nad jeho úsilím alebo poľu-

tovanie nad nespravodlivosťou, ktorú básnik musel znášať.

Kniha Vyhnanec je koncipovaná podľa tradícií hagiografickej literatúry, len svätosť je nahradená službou národu. V úvode autor zaraďuje Hodžu do panteónu slovenských národných martýrov a všetky následne prezentované činy, povahové vlastnosti a úseky Hodžovho života sú interpretované ako dôkaz jeho zanietenia pre slovenský národ.

Hodžove životné osudy prezentuje Vongrej chronologicky od narodenia až po smrť v exile. Jednotlivé úseky básnikovho života pomenoval podľa príznačných romantických topografických a estetických názvov (Turčan – 1811 – 1836, Lipták – 1837 – 1844, Tatrín – 1844 – 1848, Revolucionár? – roky 1848 – 1849, Mesianista – 1850 – 1859, Martýr – 1860 – 1866, Vyhnanec – 1867 – 1870), ktoré majú charakterizovať a vystihovať významné udalosti zo súkromia a z verejného pôsobenia M. M. Hodžu.

Vongrejova kniha má najmä faktografickú a informatívnu hodnotu. Autor v nej zhromaždil komplexné údaje o Hodžových osudoch, vychádzal zo záznamov roztrúsených po archívoch. Svoje tvrdenia dokladá citátmi dobových reakcií na Hodžovo konanie a jeho tvorbu. Ilustračne využíva aj úryvky zo súkromnej korešpondencie autora, moralizátorsko-výchovných kázní, ako aj z literárnej tvorby. Podliehajúc romantickej rétorike občas sám „romantizuje“ svoj text lyrickými opismi prírody a situácií, ktoré v romantickej estetike mali symbolický význam (Tatry, Kriváň, krúžiace orly).

Hoci Vongrej s dôkladnosťou historika zaznamenáva okolnosti vzniku a osud jednotlivých Hodžových prác – od náboženských cez politické a jazykovedné až po literárne – nevenuje ich charakteristike či interpretácii veľa priestoru. Umelecká stránka diel ostáva v úzadí za psychologickým aktom písania, básnikovým duševným rozpoložením, existenčnými podmienkami a obrazom vtedajšej vydavateľskej praxe. Príklady umeleckej tvorby slúžia najmä

na doplnenie a ilustráciu Hodžovej osvetovej, národnárskej a politickej činnosti.

Výnimku tvoria dve najväčšie skladby Matora a Viersoslavín, ktoré doposiaľ neboli vydané a nie sú ani podrobne preskúmané. Pavol Vongrej editorsky pripravoval tieto skladby na vydanie (hoci sa to doteraz nepodarilo), a preto bol asi najpovolanejší o nich informovať. Lenže rovnako, ako v prípade Hodžovho života, aj v prípade týchto diel sa sústredil iba na základné faktografické, slovníkové údaje bez toho, aby sa ich pokúšal komplexnejšie interpretovať. Zaoberá sa okolnosťami vzniku Matory a Vierslavína, ich formálnou stránkou, kompozíciou a obsahom jednotlivých častí. V názve kapitoly, v ktorej sa venuje Matore, je Hodža označený ako mesianista. O tom niet pochyb, žiadalo by sa však, aby to autor presvedčivejšie dokázal práve na texte analyzovaného diela. Tak by možno vznikol ucelenejší obraz skladby, o ktorej stále máme iba sprostredkované informácie.

Pokiaľ ide o Matoru, najvyčerpávajúcejšou vedeckou interpretáciou tohto diela zatiaľ ostáva štúdia Joanny Goszczyńskiej Matora Michala Miloslava Hodžu – znovuspoznané dielo slovenského romantizmu. Autorka analyzuje Matoru komplexne, nachádza v nej nielen mesianistickú podstatu, ale aj úzke súvislosti s európskymi romantickými literatúrami.

Pavol Vongrej sa aj v prípade ostatných Hodžových diel sústredil iba na priblíženie základných znakov ich formálnej a obsahovej stránky. Upozorňuje na jednotlivé javy bez toho, aby sa im podrobnejšie venoval. Súvisí to však s osvetovo-informačným charakterom Vongrejovej publikácie, ktorá nevytvára priestor na hlbšie vedecké analýzy.

Kniha Vyhnanec prináša portrét politiky, národne a literárne zanieteného dejateľa, ktorý vykonal veľa v každej oblasti svojho pôsobenia, pričom jeho osud je svedectvom o nespravodlivosti a neprajnosti zo strany vtedajších spoločensko-politických a cirkevných kruhov. Vongrej poukazuje tiež na dopad Hodžovho verejného účinkovania na jeho súk-

romný život, psychické a fyzické zdravie, rodné osudy a pod. Na konci knihy uvádza rad citácií z nekrológov a vedeckých hodnotení Hodžovej tvorby. Pre všetky citované úryvky je spoločné zdôrazňovanie veľkosti Hodžovej osobnosti a rozpačitosť pri hodnotení jeho umeleckej tvorby, čo sa, žiaľ, dodnes veľmi nezmenilo.

Vongrejova kniha je vďaka svojej stručnosti a informatívnosti výbornou lektúrou pre širokú čitateľskú verejnosť, najmä pre školskú prax.

Na hlbkové vedecké zhodnotenie Hodžovho diela musíme ešte počkať.

Irena Malec

Malinovská-Šalamonová, Zuzana: ROMÁN AKO MIMESIS A MATHESIS (Na príklade románovej tvorby Hervého Bazina). Prešov, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2001.

Z dejín francúzskej literatúry je zrejmé, že jej žánrom *par excellence* je román. Už etymológia tohto slova poukazuje na to, že jeho kolíska sa nachádza práve na francúzskom teritóriu: v 12. storočí označovalo slovo *le roman* ľudový jazyk používaný na území dnešného Francúzska, teda nie latinčinu; sloveso *romancer* zasa znamenalo v 13. storočí prekladať z latinčiny do starej francúzštiny, čiže „porománčiť“ a nakoniec v 14. storočí sa význam posunul už k samotnej činnosti: *romancer* znamená písať v (starej) francúzštine. Milan Kundera (*L'Art du roman*) hovorí o Françoisovi Rabelaisovi ako o zakladateľovi francúzskeho či dokonca európskeho románu, o Denisovi Diderotovi zasa ako o nedocenenom autorovi jedného z prvých moderných románov. Mnohí literárni vedci tvrdia, že ak 19. storočie bolo obdobím umeleckého vrcholu tohto žánru, 20. storočie so svojimi inováciami a experimentmi prispelo k jeho kríze, v pesimistickej verzii aj k jeho smrti.